

Opioidikuolemat – kansallinen hätätila Yhdysvalloissa

Presidentti Donald Trump teki päätöksen julistaa Yhdysvaltoihin kansallisen hätätilan. Syyinä ei ollut ydinsodan uhka, eivät hurrikaanit, eivätkä Obamacaren ongelmat vaan kipulääkkeenä käytettyjen opioidien aiheuttama riippuvuus ja sen seuraukset. Opioidien yliannostuksen aiheuttamien kuolemien määrä on kahdeskymmenessä vuodessa kymmenkertaistunut, eikä merkkejä epidemian laantumisesta näy. Kuolemat ovat vain jäävuoren huippu – jokaista opioidikuolemaa kohti on moninkertainen määrä ihmisiä, joiden elämä on riippuvuuden takia pysyvästi raiteiltaan.

”Opioidien yliannostuksen aiheuttamien kuolemien määrä on kymmenkertaistunut, eikä merkkejä epidemian laantumisesta näy.”

Epidemian laajuutta koskevat luvut ovat häkellyttäviä. Vuonna 2016 opioidien yliannostukseen kuoli noin 35 000 yhdysvaltalaista, yhtä paljon kuin liikenneonnettomuuksissa. Tulevaisuus ei näytä paremmalta. Asiantuntijoiden mukaan yli puoli miljoonaa yhdysvaltalaista kuolee seuraavien kymmenen vuoden aikana opioidien käytön ja sen aiheuttaman riippuvuuden uhreina.

Opioidit jaetaan luonnonopioaatteihin ja synteettisiin opioideihin. Luonnonopioaatit ovat

peräisin oopiumunikosta. Raakaopiumista valmistetaan morfiinia ja kodeiinia (metyylimorfiinia) ja niistä edelleen heroiinia. Synteettisiä opioideja käytetään laajasti kivunlievitykseen. Mietoja opioideja ovat kodeiini, dekstropropoksifeeni ja tramadoli ja vahvoja morfiini, hydromorfon, oksikodoni, hydrokodoni, petidiini, fentanyyli ja metadoni.

Lähes kaikki synteettiset opioidit on alun pitäen kehitetty kipulääkkeiksi. Uusien synteettisten opioidien käyttö huumeena alkoi lisääntyä 1990-luvulla ja räjähti Yhdysvalloissa 2000-luvulla. Koukkuun jääminen tapahtui saman kaavan mukaan. Lääkärit määräsivät potilailleen ”turvallista” oksikodonia akuuttiin ja krooniseen kipuun. Vähänkin pitemmästä käytöstä seurasi riippuvuus, joka on vaikeudeltaan heroiiniriippuvuuden luokkaa. Kun ongelma lopulta tiedostettiin, lääkärit rajoittivat radikaalisti oksikodonireseptien kirjoittamista, mutta koukussa olevat potilaat hankkivat lääkkeen katukaupasta. Heroiinin käyttö lisääntyi sekin jyrkästi, sillä heroiinia saa katukaupasta helpommin ja halvemmalla kuin oksi- ja hydrokodonia.

Lääketeollisuudella oli keskeinen osa oksikodoniepidemian synnyssä, eikä lääkärikuntakaan aivan syytön ollut. Oksikodonia valmistava lääketehdas markkinoi lääkettä turvallisena väittäen lääkäreille ja suurelle yleisölle kohdistamassaan mainoskampanjassa, että heidän tuotteellaan ei ole vakavia haittavaikutuksia eikä se aiheuta pitkäaikaiskäytössäkään riippuvuutta. Osa lääkäreistä uskoi viestiin, kirjoitti opioidireseptejä ja jopa perusti vastaanottoja, joiden tuotto perustui pääosin oksikodonin määrää-

miseen. Lääkeyhtiöitä ja lääkäreitä vastaan on sitemmin nostettu useita oikeusjuttuja.

Opioidiongelman kohderyhmä poikkeaa syntyvänsä vuoksi muista huumeen käyttäjistä. Epidemia alkoi Appalakkien alueelta ja lännen pienistä osavaltioista ja levisi keskilännen ja etelävaltioiden kautta itä- ja länsirannikolle. Pääosa ”uhreista” kuuluu maaseudun ja pienten ja keskisuurten kaupunkien valkoiseen keskiluokkaan, kun muiden huumeiden käyttö on yleisintä suurkaupunkien slummeissa. Useimmat huumeet ovat ensisijaisesti miesten ongelmia, mutta opioidiepidemian uhreista merkittävä osa on ollut naisia. Ongelman suuruus vaihtelee alueelta toiselle, ja erot näyttävät johtuvan paikallisista hoitokäytännöistä.

Terminaalihoidon ja vaikean syöpäkivun lievittämiseen tarkoitetun fentanyylin käyttö huumeena kasvaa nopeasti. Fentanyyli on 30–50 kertaa voimakkaampaa ja vaarallisempaa kuin heroïini. Katukaupassa liikkuu runsaasti oksikodonia, jota on terävöitetty fentanyyllillä. Lopputuote on erityisen vaarallinen. Fentanyyliä ei ole markkinoitu oksikodonin tavoin ja sen käyttö huumeena perustuu kokonaan laittomaan huumekauppaan.

Huumeiden käytön juurisyitä ovat köyhyys, syrjintä ja syrjäytyminen, työttömyys ja yleinen näköalattomuus. Opioidiepidemian syntymekanismi on toinen: sen aiheuttivat vastuuttoman lääkeyhtiön mainoskampanja ja lääkeviranomaisten ja lääkäreiden nukahtaminen. Tärkeä syy oli myös Yhdysvaltojen lainsäädännön sallima reseptilääkkeiden markkinointi suoraan potilaille. Näihin ongelmiin voidaan puuttua ja altistumista oksikodonille näin vähentää.

Viranomaisen toimenpitein ei sen sijaan voida enää auttaa niitä satojatuhansia ihmisiä, jotka taistelevat oman jo olemassa olevan opioidiriippuvuutensa kanssa.

Olisiko samanlainen katastrofi voinut syntyä Suomessa? Vastaus on yksiselitteinen: ei varmasti. Huolellinen valvonta, toimivat rekisterit, kansalliset hoitosuositukset, hyvin koulutettu ja vastuullinen henkilökunta ja reseptilääkkeiden mainontaa rajoittavat säädökset takaavat sen, että Yhdysvaltojen opioidiepidemian kaltaisen tilanne ei Suomessa ole mahdollinen. ■

JUSSI HUTTUNEN

